

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ
КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ

МЕТОДОЛОГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Методичні вказівки з обов'язкового курсу
для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої
освіти спеціальності 034 «Культурологія»

ОДЕСА
2024

УДК 1687/168.001.8
M545

Укладач:

Готинян-Журавльова Віталія Віталіївна, доктор філософських наук, доцент, професор кафедри культурології факультету історії та філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рецензенти:

Ковальова Ніна Іванівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри культурології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Синявська Олена Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

*Рекомендовано вченою радою факультету історії та філософії
ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 6 від 12 березня 2024 р.*

M545 **Методологічні** концепції культурологічних досліджень : метод. вказівки з обов'язкового курсу для здобувачів другого (магіст.) рівня вищ. освіти спец. 034 «Культурологія»/ уклад. В. В. Готинян-Журавльова. Одеса : Видавець С. Л. Назарчук, 2024. 29 с.

Методичні вказівки призначені для здобувачів як денної, так і заочної форм навчання, які вивчають курс «Методологічні концепції культурологічних досліджень». В методичних вказівках міститься опис навчальної дисципліни, зазначається її мета і завдання. Також представлена розширена програма курсу, теми практичних занять. Автором надана рекомендована для курсу література та зазначені інформаційні ресурси. Для перевірки отриманих знань, запропоновано короткий тест.

Методичні вказівки до курсу «Методологічні концепції культурологічних досліджень» підготовлені згідно з вимогами до методичної літератури.

УДК 1687/168.001.8

© Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
<i>ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ</i>	5
ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	11
ФОРМИ КОНТРОЛЮ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ	15
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	18
<i>РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА</i>	21
ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ	26
ДОДАТОК	27

ПЕРЕДМОВА

Запропоновані методичні вказівки є короткою презентацією змісту навчальної дисципліни «Методологічні концепції культурологічних досліджень», яку викладають здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 034 «Культурологія» в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова. Методичні вказівки відповідають навчальній програмі дисципліни «Методологічні концепції культурологічних досліджень», яка складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 034 Культурологія.

Метою навчальної дисципліни «Методологічні концепції культурологічних досліджень» є систематизація та аналіз здобувачами вищої освіти сучасних наукових методів, які застосовуються як у гуманітарних науках, так і в культурологічних дослідженнях, оцінка доцільності застосування та евристичності різних методів, формування теоретичної бази для власних досліджень.

Завдання. Основними завданнями навчальної програми є:

- сформувати у здобувача вищої освіти освітнього ступеня «магістр» низку загальних, фахових та спеціальних фахових компетентностей, які є достатніми для виконання професійних обов'язків за спеціальністю «Культурологія»;
- забезпечити повне досягнення здобувачами програмних компетентностей та очікуваних результатів навчання за дисципліною «Методологічні концепції культурологічних досліджень»;
- ознайомити здобувачів вищої освіти з основами методології та дослідити існуючі класифікації методів;
- дослідити особливості методології гуманітарного знання, у тому числі, культурологічного пізнання та знання;
- дослідити основні методологічні підходи до дослідження культури.

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен

знати:

- класифікацію методів наукового пізнання;
- філософські або фундаментальні методи пізнання;
- особливості методології емпіричного рівня дослідження;
- специфіку методології теоретичного рівня пізнання;
- особливості методології гуманітарного пізнання;

- основні методи, які використовуються в культурологічних дослідженнях
- методику підготовки і оформлення науково-дослідних робіт.

вміти:

- застосовувати філософські методи пізнання в культурологічних дослідженнях;
- використовувати методологію емпіричного рівня пізнання в культурологічних дослідженнях;
- вільно користуватися методологією теоретичного рівня пізнання;
- вміти застосовувати особливості гуманітарної методології пізнання в культурологічних дослідженнях;
- вільно використовувати основні методи культурологічних досліджень
- вміти проводити пошук необхідної для наукових досліджень інформації в літературних джерелах, а також безпосередньо на підприємствах;
- вміти здійснити розробку методики досліджень обраної теми;
- застосовувати для розв'язання складних задач і проблем культурології методи та засоби стратегічного планування, прогнозування, моделювання культурних політик.

На вивчення навчальної дисципліни «Методологічні концепції культурологічних досліджень» відводиться 120 годин, 4 кредитів. Для здобувачів вищої освіти, що навчаються на денному відділенні, для лекцій передбачається 26 год., для практичних занять відведено 14 год., для самостійної роботи студентів 80 год. Для студентів, що навчаються на заочному відділенні, для лекцій відводиться 6 год., практичних занять 2 год., для самостійної роботи студентів 112 год.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Основи методології пізнання

Тема 1. Метод і методологія пізнання

Поняття про метод. Методологія пізнання як вчення про метод. Формування перших методів пізнання в межах античної філософії. Вплив Нового часу на удосконалення і пошук нових методів пізнання. Роль методу в історії науки. Функції методу. Співвідношення методу і теорії. Розвиток теорії як поштовх до удосконалення методів пізнання. Метод як «теорія в дії». Різниця теорії і методів пізнання. Існуючі класифікації методів. Різноманітність сучасної системи методів науки. Багаторівнева концепція методів за ступенем їх загальності і межах застосування.

Тема 2. Філософські або фундаментальні методи пізнання та їх застосування в культурології

Філософські методи пізнання. Діалектичний метод пізнання. Поняття «діалектика» в античній філософії як мистецтво суперечки, як суб'єктивне вміння вести полеміку, як вміння знайти суперечності в судженнях супротивника з метою спростування його аргументів. Філософський метод «діалектика» в античній філософії це один зі способів вивчати Всесвіт, його розвиток, шлях якісних змін, боротьбу протилежностей. Основою діалектичного методу є універсальний зв'язок всіх явищ, об'єктів, процесів.

Метафізичний метод пізнання як протилежний діалектичному. Аристотель як засновник метафізичного способу пізнання світу. Вплив метафізики на формування сучасних наук про природу. Метафізичний метод у сучасних дослідженнях.

Тема 3. Загальнонаукові емпіричні методи пізнання та їх використання в культурологічних дослідженнях

Співвідношення експерименту і теорії. «Теоретична навантаженість» емпіричних досліджень і навпаки. Спостереження як вид культурологічного дослідження. Різниця наукового і повсякденного спостереження. Вплив спостереження на формування естетичної свідомості. Елементи естетичної свідомості, об'єктивні і суб'єктивні чинники формування. Спостереження та естетичне почуття. Природне і соціальне в естетичному почутті. Суспільне та індивідуальне в естетичному почутті. Загальність естетичного почуття. Експеримент. Типи експерименту. Економічний, екологічний і етичні аспекти сучасного експерименту. Види вимірювання. Кількісні та якісні види вимірювання.

Проблема використання еталонного вимірювання в соціокультурних дослідженнях. Естетична оцінка як специфічна оцінка прекрасного, досконалого. Складність і різноманіття естетичних оцінок. Істинність і хибність естетичних оцінок, їх критерії. Естетичний смак як здатність вірного судження про естетичне в мистецтві, предметах людської праці, природі, суспільстві. Плюралізм смакових переваг, норма смаку і його патологія. Критерії «вірності» естетичного смаку. Естетичний і художній смак.

Тема 4. Загальнонаукові теоретичні методи пізнання

Абстрагування як загальнонауковий метод теоретичного пізнання. Види абстрагування: абстрагування ототожнення, ізолююча абстракція, хибні абстракції. Використання абстрагування в гуманітарному пізнанні. Ідеалізація. Види ідеалізації. Ідеал як уявлення про естетичну досконалість життя. Естетичний ідеал і естетична діяльність. Естетичні погляди як сукупність ідей, думок і суджень про естетичне в дійсності і мистецтві. Доцільність використання ідеалізацій. Мисленеві експерименти та їх роль в соціокультурних дослідженнях. Основні відмінності мисленевого експерименту від реального. Доцільність використання мисленевого експерименту. Формалізація. Використання формалізації в гуманітарних науках.

Загальнологічні теоретичні методи пізнання. Дедукція, особливості дедуктивних умовиводів. Види дедуктивних умовиводів. Індукція, види індуктивних умовиводів. Найпоширеніші помилки в індуктивних умовиводах. Аналогія (традукція) як один із перших методів пізнання. Вплив аналогії на формування уявлень про оточуючий світ. Роль аналогій в міфології. Правила умовиводів за аналогією.

Тема 5. Методи, що використовуються на обох рівнях пізнання та їх застосування в культурологічних дослідженнях

Аналіз як мисленевий або реальний розподіл цілого на частини з метою ретельного дослідження окремих частин. Роль аналізу в мистецтві. Синтез як мисленеве або реальне об'єднання частин в єдине ціле. Використання цього методу в мистецтві. Моделювання як практична реалізація умовиводів за аналогією. Види моделювання. Правила щодо підвищення імовірності висновків. Опис, види опису. Пояснення як виявлення причинних залежностей об'єкта дослідження, прояснення механізмів його функціонування та розвитку. Пояснення як основа наукового передбачення. Наукове передбачення та його застосування в

культурологічних дослідженнях. Форми наукового передбачення: провіщення та прогнозування. Доцільність використання провіщення та прогнозування в культурологічних дослідженнях.

Змістовий модуль 2. Методологічні підходи до дослідження культури

Тема 6. Методологія гуманітарного пізнання

Про співвідношення соціально-гуманітарного пізнання та природничого. Формування соціально-гуманітарної методології в філософії історії в роботах Дж. Віко, А. К. Сен-Симона. Вплив механіцизму на формування «науки про людину» або «соціальної фізіології». Відродження інтересу до філософії історії і формування методології для її дослідження в роботах О. Шпенглера. Ідея циклічності історичного розвитку. Впевненість в тому, що хоча й «культурні світи» розвиваються, вони розрізнені в просторі та часі. Навіть при їх одночасним існуванні ці світи можуть не співвідноситися один з одним. Індивідуальність, особливість та своєрідність «культурних світів». А. Тойнбі та його установка на культурологічний плюралізм. Впевненість в різноманітті форм організації людства, кожна з яких має свою власну систему цінностей. Теорія «історичного коловороту» та її розвиток в роботах А. Тойнбі.

Методологія соціальних наук Р. Дж. Коллінгвуда. Про хибність першої спроби створити «науку про людську природу» через постійне порівняння її з природничими науками. Нові принципи «науки про людську природу». Специфіка соціального пізнання та його методів в роботах М. Вебера. Предмет соціального пізнання – культурно значуща дійсність. Перевага якісного аспекту дослідження над кількісним. Визначення характеру дослідницьких задач через своєрідність та історичність предмету соціального пізнання. Значущість ціннісних компонентів. Більш тісний зв'язок з особистістю дослідника. Роль законів як засобу дослідження, а не мети дослідження в методології соціального пізнання. Своєрідність теоретичних понять і методів в пізнанні «культурної дійсності». Особлива роль розуміння як своєрідного способу досягнення соціальних явищ і процесів, що є протилежним методу природничих наук. Ідеальний тип.

Герменевтика як вчення про розуміння. Виникнення проблеми розуміння в античній філософії. Виникнення трьох різних напрямів

герменевтики: розуміння тексту, біблійна екзегетика та юридична герменевтика. Ф. Шлійермахер про єдину герменевтику як науку про розуміння. В. Дільтей про метод розуміння як про безпосереднє пізнання духовної цілісності, як проникнення в духовний світ автора. По відношенню до культури минулого розуміння виступає методом інтерпретації, герменевтикою як мистецтво розуміння письмово зафіксованих проявів життя. Герменевтика як методологічна основа всього гуманітарного знання.

Тема 7. Методологія культурологічних досліджень

Г. Рікерт про культуру як про предмет соціально-гуманітарного знання. Об'єкт дослідження – це індивідуалізовані явища культури, які співвідносяться з цінностями. Результат – опис індивідуальної події на основі письмових джерел, текстів, матеріальних артефактів минулого. Природознавство як історичний продукт культури. Націленість дослідження на особливе, індивідуальне, неповторне при дослідженнях явищ і процесів культури. Усі явища культури як втілення визнаних людством цінностей, що закладені в них на самому початку. Головна мета наук про культуру – це дослідження історичного явища як стадій розвитку, а ні чогось статичного.

Структурний метод у гуманітарних науках як напрям, що пов'язаний з пошуком логічних структур, які об'єктивно існують за різноманітними явищами культури. Структуралізм як застосування структурних, переважно лінгвістичних, методів для дослідження складних об'єктів духовної культури. Виявлення без особистісних структур, теза щодо «смерті автора». Мова як об'єкт дослідження структуралізму на першому етапі його розвитку (Ф. де Соссюр). Культура як об'єкт дослідження структуралізму на другому етапі розвитку. Дослідження культури первісних народів К. Леві-Строссом. Р. Барт про сучасну культуру.

М. Фуко про розвиток культури на основі трьох епістем західного мислення, що засновані на співвідношенні слів та речей. Дискусія як проміжна галузь між загальними законами та індивідуальними явищами. Дискурс та дискурсивні практики структуралізму. Переоцінка традиційних понять таких як «вплив», «розвиток», «еволюція», «автор», «традиція» в «Археології знання» М. Фуко. Специфіка археологічного аналізу М. Фуко.

Системний метод як вивчення культури чи культурного феномена

як чогось цілого, елементи якого пов'язані один з одним чисельними відношеннями (функціональні, інформаційні, тощо). Культура як універсальна властивість суспільства. Усі культурні феномени виступають у ролі цілісних утворень, складають безліч підсистем та елементів, кожна з цих частин знаходиться у ієрархічних відносинах з іншими.

Порівняльно-історичний метод дозволяє встановити схожість та відмінність між явищами культури чи певними культурами, виявити їхню генетичну спорідненість. Різновид історичного методу, який застосовується порівняльному мовознавстві (В. Гумбольдт), етнографії та антропології (Л. Морган, Е. Тайлор).

Компаративний метод це порівняльно-історичний аналіз культур або конкретних галузей культури у часовому інтервалі. Порівняння між артефактами однієї культурної форми в різних світових культурах. Метод, що дозволяє швидко виявити специфіку різних культур. Взаємозв'язок компаративного методу з генетичним.

Генетичний метод як вивчення феномену з моменту його виникнення і розвитку. Метод, що дозволяє робити діахронні зрізи об'єкту або процесу задля того, щоб простежити розвиток від моменту виникнення і до сучасності. Метод дозволяє оцінити поступовий розвиток культури у часі.

Семіотичний метод ґрунтується на твердженні, що будь-який культурний об'єкт (матеріальний чи духовний) можна розглядати як певний знак, знакову систему, завдяки якій відбувається комунікація і трансляція досвіду від покоління до покоління.

Тема 8. Проблема особистісного в культурологічних дослідженнях

Людина як суб'єкт культури та об'єкт культурологічного осмислення. Методологічні засади дослідження особистості в просторі культури. «Людина культури» як універсалія культури. Методологічний потенціал поняття «людина культури». «Людина культури» як образ у візуальних культурних практиках. Особистість в інтерпретаціях постмодерного дискурсу. Роль особистості в процесах українського культуротворення. Культурологічна концепція людини.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 2. Філософські або фундаментальні методи пізнання та їх застосування в культурології

Опрацювати питання:

1. Діалектичний метод пізнання. Поняття «діалектика» в античній філософії як мистецтво суперечки, як суб'єктивне вміння вести полеміку, як вміння знайти суперечності в судженнях супротивника з метою спростування його аргументів.

2. Філософський метод «діалектика» в античній філософії це один зі способів вивчати Всесвіт, його розвиток, шлях якісних змін, боротьбу протилежностей.

3. Основою діалектичного методу є універсальний зв'язок всіх явищ, об'єктів, процесів.

4. Метафізичний метод пізнання як протилежний діалектичному. Аристотель як засновник металічного способу пізнання світу.

5. Вплив метафізики на формування сучасних наук про природу. Метафізичний метод у сучасних дослідженнях.

Підготувати усну доповідь за одним із зазначених запитань.

Тема 3. Загальнонаукові емпіричні методи пізнання та їх використання в культурологічних дослідженнях

Опрацювати питання:

1. Співвідношення експерименту і теорії. «Теоретична навантаженість» емпіричних досліджень і навпаки.

2. Спостереження як вид культурологічного дослідження. Різниця наукового і повсякденного спостереження. Вплив спостереження на формування естетичної свідомості.

3. Спостереження та естетичне почуття. Природне і соціальне в естетичному почутті. Суспільне та індивідуальне в естетичному почутті. Загальність естетичного почуття.

4. Експеримент. Типи експерименту. Економічний, екологічний і етичні аспекти сучасного експерименту.

5. Види вимірювання. Кількісні та якісні види вимірювання. Проблема використання еталонного вимірювання в соціокультурних дослідженнях.

6. Естетична оцінка як специфічна оцінка прекрасного, досконалого. Складність і різноманіття естетичних оцінок. Пліуралізм смакових переваг, норма смаку і його патологія.

Підготувати усну доповідь за одним із зазначених запитань.

Провести «круглий стіл» за темою: «Складність і різноманіття естетичних оцінок» або «Естетичний смак як здатність вірного судження про естетичне в мистецтві, предметах людської праці, природі, суспільстві».

Тема 4. Загальнонаукові теоретичні методи пізнання

Опрацювати питання:

1. Абстрагування як загальнонауковий метод теоретичного пізнання. Види абстрагування. Використання абстрагування в гуманітарному пізнанні.

2. Ідеалізація. Ідеал як уявлення про естетичну досконалість життя. Естетичний ідеал і естетична діяльність. Доцільність використання ідеалізацій.

3. Мисленеві експерименти та їх роль в соціокультурних дослідженнях. Основні відмінності мисленевого експерименту від реального.

4. Формалізація. Використання формалізації в гуманітарних науках.

5. Загальнологічні теоретичні методи пізнання. Дедукція, особливості дедуктивних умовиводів. Види дедуктивних умовиводів.

6. Індукція, види індуктивних умовиводів. Найпоширеніші помилки в індуктивних умовиводах.

7. Аналогія (традукція) як один із перших методів пізнання. Роль аналогій в міфології. Правила умовиводів за аналогією.

Підготувати усну доповідь за одним із зазначених запитань.

Провести «круглий стіл» за темою: «Ідеал як уявлення про естетичну досконалість життя» або «Естетичний ідеал і естетична діяльність».

Тема 5. Методи, що використовуються на обох рівнях пізнання та їх застосування в культурологічних дослідженнях

Опрацювати питання:

1. Аналіз як мисленевий або реальний розподіл цілого на частини з метою ретельного дослідження окремих частин. Роль аналізу в мистецтві.

2. Синтез як мисленеве або реальне об'єднання частин в єдине

ціле. Використання цього методу в мистецтві.

3. Моделювання як практична реалізація умовиводів за аналогією. Види моделювання. Правила щодо підвищення імовірності висновків.

4. Опис, види опису.

5. Пояснення як виявлення причинних залежностей об'єкта дослідження, прояснення механізмів його функціонування та розвитку. Пояснення як основа наукового передбачення.

6. Наукове передбачення та його застосування в культурологічних дослідженнях. Форми наукового передбачення: провіщення та прогнозування.

7. Доцільність використання провіщення та прогнозування в культурологічних дослідженнях.

Підготувати усну доповідь за одним із зазначених запитань.

Тема 6. Методологія гуманітарного пізнання

Опрацювати питання:

1. Формування соціально-гуманітарної методології в філософії історії в роботах Дж. Віко, А. К. Сен-Симона.

2. Відродження інтересу до філософії історії і формування методології для її дослідження в роботах О. Шпенглера. Ідея циклічності історичного розвитку. Індивідуальність, особливість та своєрідність «культурних світів».

3. А. Тойнбі та його установка на культурологічний плюралізм. Теорія «історичного коловороту» та її розвиток в роботах А. Тойнбі.

4. Методологія соціальних наук Р. Дж. Коллінгвуда. Нові принципи «науки про людську природу».

5. Специфіка соціального пізнання та його методів в роботах М. Вебера. Предмет соціального пізнання – культурно значуща дійсність. Перевага якісного аспекту дослідження над кількісним. Своєрідність теоретичних понять і методів в пізнанні «культурної дійсності».

6. Особлива роль розуміння як своєрідного способу досягнення соціальних явищ і процесів, що є протилежним методу природничих наук. Ідеальний тип.

7. Герменевтика як вчення про розуміння. Виникнення проблеми розуміння в античній філософії. Виникнення трьох різних напрямів герменевтики: розуміння тексту, біблійна екзегетика та юридична герменевтика.

8. Ф. Шлієрмахер про єдину герменевтику як науку про розуміння. В. Дільтей про метод розуміння як про безпосереднє пізнання духовної цілісності, як проникнення в духовний світ автора. По відношенню до культури минулого розуміння виступає методом інтерпретації, герменевтикою як мистецтво розуміння письмово зафіксованих проявів життя.

9. Герменевтика як методологічна основа всього гуманітарного знання.

Підготувати усні доповіді за зазначеними запитаннями.

Тема 7. Методологія культурологічних досліджень

Опрацювати питання:

1. Г. Рікерт про культуру як про предмет соціально-гуманітарного знання. Природознавство як історичний продукт культури. Націленість дослідження на особливе, індивідуальне, неповторне при дослідженнях явищ і процесів культури. Головна мета наук про культуру – це дослідження історичного явища як стадій розвитку, а ні чогось статичного.

2. Структурний метод у гуманітарних науках як напрям, що пов'язаний з пошуком логічних структур, які об'єктивно існують за різноманітними явищами культури.

3. Виявлення без особистісних структур, теза щодо «смерті автора». Мова як об'єкт дослідження структуралізму на першому етапі його розвитку (Ф. де Соссюр).

4. Культура як об'єкт дослідження структуралізму на другому етапі розвитку. Дослідження культури первісних народів К. Леві-Строссом. Р. Барт про сучасну культуру.

5. М. Фуко про розвиток культури на основі трьох епістем західного мислення, що засновані на співвідношенні слів та речей. Дискусія як проміжна галузь між загальними законами та індивідуальними явищами. Дискурс та дискурсивні практики структуралізму.

6. Системний метод як вивчення культури чи культурного феномена як чогось цілого, елементи якого пов'язані один з одним чисельними відношеннями (функціональні, інформаційні, тощо). Усі культурні феномени виступають у ролі цілісних утворень, складають безліч підсистем та елементів, кожна з цих частин знаходиться у ієрархічних відносинах з іншими.

7. Порівняльно-історичний метод дозволяє встановити схожість та відмінність між явищами культури чи певними культурами, виявити їхню генетичну спорідненість.

8. Компаративний метод це порівняльно-історичний аналіз культур або конкретних галузей культури у часовому інтервалі. Метод, що дозволяє швидко виявити специфіку різних культур. Взаємозв'язок компаративного методу з генетичним.

9. Генетичний метод як вивчення феномену з моменту його виникнення і розвитку. Метод дозволяє оцінити поступовий розвиток культури у часі.

10. Семіотичний метод ґрунтується на твердженні, що будь-який культурний об'єкт (матеріальний чи духовний) можна розглядати як певний знак, знакову систему, завдяки якій відбувається комунікація і трансляція досвіду від покоління до покоління.

Підготувати усну доповідь за одним із зазначених запитань.

Тема 8. Проблема особистісного в культурологічних дослідженнях

Опрацювати питання:

1. Людина як суб'єкт культури та об'єкт культурологічного осмислення.

2. Методологічні засади дослідження особистості в просторі культури.

3. Методологічний потенціал поняття «людина культури».

4. «Людина культури» як образ у візуальних культурних практиках.

5. Особистість в інтерпретаціях постмодерного дискурсу. Роль особистості в процесах українського культуротворення.

6. Культурологічна концепція людини.

Підготувати доповідь за одним із запитань.

Провести «круглий стіл» за темою: «Роль особистості в процесах українського культуротворення» або «Культурологічна концепція людини».

ФОРМИ КОНТРОЛЮ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

1. Поточний контроль здійснюється шляхом оцінювання усних відповідей студентів на практичних заняттях. Відповіді на питання, що стосуються викладеного матеріалу, оцінюються від 0 до 10 балів.

2. Підсумковий контроль: залік в усній формі.

Протягом засвоєння навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти мають можливість накопичувати бали за рахунок виконання різних форм роботи. Вони порівно розподіляються, а потім підсумуються.

Змістовий модуль:

- робота на практичних заняттях (70 балів);
- участь у «круглому столі» (по 10 балів).

Критерії оцінювання

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач освіти	
Відмінно 90 - 100	У повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано викладає під час усних виступів; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, робить самостійні висновки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань.	Повно та ґрунтовно засвоїв всі теми навчальної програми, вміє вільно та самостійно викласти зміст всіх питань програми навчальної дисципліни, розуміє її значення для своєї професійної підготовки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуального завдання при виконанні самостійного завдання, повністю виконав усі завдання кожної теми та поточного контролю в цілому.
Добре 85 - 89	Недостатньо повно та ґрунтовно засвоїв окремі питання робочої програми. Вміє самостійно викласти зміст основних питань програми навчальної дисципліни.	Виконав завдання кожної теми та поточного контролю в цілому, має стійкі навички виконання завдання.
Добре 75 - 84	Недостатньо повно та ґрунтовно засвоїв деякі	Окремі завдання кожної теми та поточного

	теми робочої програми, не вміє самостійно викласти зміст деяких питань програми навчальної дисципліни.	контролю в цілому виконав не повністю.
Задовільно 70 – 74	Володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.	Засвоїв лише окремі теми робочої програми. Не вміє вільно самостійно викласти зміст основних питань навчальної дисципліни. Окремі завдання кожної теми контролю не виконав.
Задовільно 60 - 69	Засвоїв лише окремі питання навчальної програми. Не вміє достатньо самостійно викласти зміст більшості питань програми навчальної дисципліни.	Виконав лише окремі завдання кожної теми та контролю в цілому.
Незадовільно з можливістю повторного складання 35 - 59	Володіє навчальним матеріалом поверхнево й фрагментарно (без аргументації та обґрунтування); безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; під час відповіді допускає суттєві помилки.	Не засвоїв більшості тем навчальної програми не вміє викласти зміст більшості основних питань навчальної дисципліни. Не виконав більшості завдань кожної теми та контролю в цілому.

Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни и 0-34	Не володіє навчальним матеріалом.	Не засвоїв навчальної програми, не вміє викласти зміст жодної теми навчальної дисципліни, не виконав контролю.
---	-----------------------------------	--

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття про метод. Методологія пізнання як вчення про метод.
2. Формування перших методів пізнання в межах античної філософії. Вплив Нового часу на удосконалення і пошук нових методів пізнання.
3. Функції методу. Співвідношення методу і теорії.
4. Різноманітність сучасної системи методів науки. Багаторівнева концепція методів за ступенем їх загальності і межах застосування.
5. Поняття «діалектика» в античній філософії як мистецтво суперечки.
6. Філософський метод «діалектика» в античній філософії.
7. Метафізичний метод пізнання як протилежний діалектичному. Аристотель як засновник метафізичного способу пізнання світу.
8. Співвідношення експерименту і теорії. «Теоретична навантаженість» емпіричних досліджень і навпаки.
9. Спостереження як вид культурологічного дослідження. Вплив спостереження на формування естетичної свідомості.
10. Спостереження та естетичне почуття. Природне і соціальне в естетичному почутті.
11. Суспільне та індивідуальне в естетичному почутті. Загальність естетичного почуття.
12. Експеримент. Типи експерименту. Економічний, екологічний і етичні аспекти сучасного експерименту.
13. Види вимірювання. Кількісні та якісні види вимірювання. Проблема використання еталонного вимірювання в соціокультурних дослідженнях.
14. Естетична оцінка як специфічна оцінка прекрасного, досконалого. Складність і різноманіття естетичних оцінок.

15. Абстрагування як загальнонауковий метод теоретичного пізнання. Види абстрагування. Використання абстрагування в гуманітарному пізнанні.

16. Ідеалізація. Ідеал як уявлення про естетичну досконалість життя. Естетичний ідеал і естетична діяльність. Доцільність використання ідеалізацій.

17. Мисленеві експерименти та їх роль в соціокультурних дослідженнях. Основні відмінності мисленевого експерименту від реального.

18. Формалізація. Використання формалізації в гуманітарних науках.

19. Загальнологічні теоретичні методи пізнання. Дедукція, особливості дедуктивних умовиводів. Види дедуктивних умовиводів.

20. Індукція, види індуктивних умовиводів. Найпоширеніші помилки в індуктивних умовиводах.

21. Аналогія (традукція) як один із перших методів пізнання. Роль аналогій в міфології. Правила умовиводів за аналогією.

22. Аналіз як мисленевий або реальний розподіл цілого на частини з метою ретельного дослідження окремих частин. Роль аналізу в мистецтві.

23. Синтез як мисленеве або реальне об'єднання частин в єдине ціле. Використання цього методу в мистецтві.

24. Моделювання як практична реалізація умовиводів за аналогією. Види моделювання. Правила щодо підвищення імовірності висновків.

25. Наукове передбачення та його застосування в культурологічних дослідженнях. Форми наукового передбачення: провіщення та прогнозування.

26. Доцільність використання провіщення та прогнозування в культурологічних дослідженнях.

27. Формування соціально-гуманітарної методології в філософії історії в роботах Дж. Віко, А. К. Сен-Симона.

28. Відродження інтересу до філософії історії і формування методології для її дослідження в роботах О. Шпенглера. Ідея циклічності історичного розвитку.

29. А. Тойнбі та його установка на культурологічний плюралізм. Теорія «історичного коловороту» та її розвиток в роботах А. Тойнбі.

30. Методологія соціальних наук Р. Дж. Коллінгвуда. Нові принципи «науки про людську природу».

31. Специфіка соціального пізнання та його методів в роботах М. Вебера. Своєрідність теоретичних понять і методів в пізнанні «культурної дійсності».

32. Особлива роль розуміння як своєрідного способу досягнення соціальних явищ і процесів, що є протилежним методу природничих наук. Ідеальний тип.

33. Герменевтика як вчення про розуміння. Виникнення проблеми розуміння в античній філософії. Виникнення трьох різних напрямів герменевтики.

34. Ф. Шлієрмахер про єдину герменевтику як науку про розуміння.

35. В. Дільтей про метод розуміння як про безпосереднє пізнання духовної цілісності, як проникнення в духовний світ автора.

36. Г. Рікерт про культуру як про предмет соціально-гуманітарного знання. Природознавство як історичний продукт культури.

37. Структурний метод у гуманітарних науках як напрям, що пов'язаний з пошуком логічних структур, які об'єктивно існують за різноманітними явищами культури.

38. Мова як об'єкт дослідження структуралізму на першому етапі його розвитку (Ф. де Соссюр).

39. Культура як об'єкт дослідження структуралізму на другому етапі розвитку. Дослідження культури первісних народів К. Леві-Строссом. Р. Барт про сучасну культуру.

40. М. Фуко про розвиток культури на основі трьох епістем західного мислення, що засновані на співвідношенні слів та речей. Дискурс та дискурсивні практики структуралізму.

41. Системний метод у вивчення культури.

42. Порівняльно-історичний метод.

43. Компаративний метод як порівняльно-історичний аналіз культур або конкретних галузей культури у часовому інтервалі.

44. Генетичний метод як вивчення феномену з моменту його виникнення і розвитку.

45. Семіотичний метод про будь-який культурний об'єкт як певний знак, знакову систему.

46. Людина як суб'єкт культури та об'єкт культурологічного осмислення.

47. Методологічні засади дослідження особистості в просторі культури.

48. Методологічний потенціал поняття «людина культури».

49. «Людина культури» як образ у візуальних культурних практиках.

50. Особистість в інтерпретаціях постмодерного дискурсу. Роль особистості в процесах українського культуротворення. Культурологічна концепція людини.

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ

Види Навчальної роботи	Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2		
	Кількість балів за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумар на кількість балів (макс.)	Кількість балів за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумар на кількість балів (макс.)
Практичні заняття	10	4	40	10	3	30
Участь у круглому столі	10	2	20	10	1	10
Разом за модуль	60			40		
Іспит	100					
Підсумкова сума балів	100					

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для курсового (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	

60-69	Е		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Андрос Є. І. Інтелект в структурі людського буття : монографія/ НАН України Ін-т філос. ім. Г. С. Сковороди. Київ : Стилос, 2010. 358 с.
2. Безклубенко С. Д. Українська культура: погляд крізь віки: історико-теоретичні нариси. Київський національний ун-т культури і мистецтв; Український центр культурницьких досліджень. Ужгород : Карпати, 2006. 512 с
3. Берегова Г. Д. Ціннісні орієнтації у новому світогляді сучасної особистості. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал*. Київ : Міленіум, 2013. № 4. С. 3–8.
4. Берегова О. М. Культура та комунікація: дискурси культуротворення в Україні в ХХІ столітті. Київ : Ін-т культурології АМУ, 2009. 184 с.
5. Білецький І. П. Філософія науки: навч. посіб. Х.: ХНЕУ, 2005. 128 с.
6. Більченко Є. В. Модель суб'єкта ХХІ століття: криза історії і втеча у мистецьку гру. Людина в сучасному цивілізаційному процесі: філософсько-культурологічні та етико-естетичні виміри: монографія. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2014. С. 54–74.
7. Більченко Є. В. Проект модерну в ХХ–ХХІ столітті: універсалії, деконструкція та реконструкція. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія»*. Вип. 15. Острог, 2013. С. 32–41.

8. Богуцький Ю. Самоорганізація культури: онтологія, динаміка, перспективи : монографія. Ін-т культурології АМУ. Київ : Веселка, 2008. 199 с.
9. Богуцький Ю., Корабльова Н., Чміль Г. Нова культурна реальність як соціодинамічний процес людинотворення через ролі. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2013. 272 с.
10. Бровко М. М. Мистецтво : філософсько-культурологічні виміри: монографія. Київ : КНЛУ, 2008. 237 с.
11. Герчанівська П. Е. Індивід, суб'єкт, особистість, індивідуальність як базові концепти теоретичної культурології: нові підходи і стратегії. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. Вип. XXXIII*. Київ : Міленіум, 2014. С. 78–86.
12. Герчанівська П. Е. Українська специфіка суб'єктивізації людини в епоху постмодерну. Людина в сучасному цивілізаційному процесі: філософсько-культурологічні та етико-естетичні виміри: монографія. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2014. С. 54–74.
13. Грабовський С. І. ХХ століття і українська людина. Виклики і відповіді. Київ : Стилос, 2000. 226с.
14. Добронравова І. С. Філософія та методологія науки : підручник для вищ. навч. Закладів. К.: ВПЦ "Київський університет", 2008. 223 с.
15. Добронравова І. С. Новітня філософія науки: підручник для студ. філософських фак. університетів і аспірантів (для складання кандидатського іспиту з філософії та філософії науки). Київ: Логос, 2009. 244 с.
16. Джеймісон Фр. Постмодернізм, або Логіка культури пізнього капіталізму / пер. з англ. і післямова П. Дениска. Київ : Курс, 2008. 504 с.
17. Енциклопедія постмодернізму / пер. з англ. В. Шовкун; наук. ред., пер. О. Шевченко; ред. Ч. Е. Вінквіст, В. Е. Тейлор. Київ : Основи, 2003. 503 с.
18. Історія філософії: теорія та методологія : Збірник наукових праць. КНУТШ; Відп. за видання В. А. Бугров. Київ : Київський університет, 2006. 162с.
19. Залужна А. Є. Морально-естетичні засади життєвого світу людини : монографія. Рівне : НУВГП, 2012. 238 с.
20. Кривошея Т. О. Естетичне виховання в сучасному культуротворчому процесі : монографія. Київ : [б. в.], 2013. 272 с.

21. Кримський С. Б. Культура розкриває внутрішню безмежність людини. *Культурологічна думка: щорічник наукових праць*. Київ : Ін-т культурології АМУ, 2009. № 1. С. 18–26.
22. Культура в сучасних трансформаційних процесах: монографія/ відп. ред. М. М. Бровко; Нац. муз. акад. України імені П. І. Чайковського. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2011. 395 с.
23. Людина в сучасному цивілізаційному процесі: філософсько-культурологічні та етико-естетичні виміри : монографія / відп. ред. М. М. Бровко; НМАУ імені П. І. Чайковського. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2014. 543 с.
24. Методологічні проблеми культурної антропології та етнокультурології: зб. наук. пр. / Б. А. Головка, С. Д. Безклубенко, В. П. Капелюшний, А. О. Ручка, Г. П. Чміль та ін. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2011. 480 с.
25. Меднікова Г. С. Мистецтво постмодернізму як фактор адаптації особистості. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2001. 240 с.
26. Овчарук О. В. Ідеал людини у культурологічних парадигмах ХХ–ХХІ століть : монографія. Київ : НАКККіМ, 2016. 268 с.
27. Овчарук О. В. Людина у просторі культури: парадигмальні засади осмислення. Синергетична парадигма простору культури : монографія/ наук. ред. В. Д. Шульгіна. Київ : НАКККіМ, 2014. С. 26–37.
28. Овчарук О. В. Образ людини постмодерну в сучасному українському культурологічному дискурсі. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: зб. наук. праць: наук. зап. Рівн. держ. гуманіт. унту. Вип. 21. Т. 2*. Рівне: РДГУ, 2015. С. 75–80.
29. Овчарук О. В. Суб'єкт як феномен культуро творення. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики культури: зб. наук. праць. Вип. XXVII*. Київ: Міленіум, 2011. С. 196–202.
30. Овчарук О. В. Трансформація засобів сприймання культури «Іншого». *Культура і сучасність: альманах*. Київ : Міленіум, 2011. № 2. С. 76–81
31. Ручка А. О. Природа людини як предмет теоретико-соціологічного дискурсу. *Методологічні проблеми культурної антропології та етнокультурології: зб. наук. праць*. Київ : Ін-т культ. НАМ України, 2011. С. 22–31.

32. Попович М. Бути людиною. Київ : Києво-Могилянська академія, 2013. 223 с.
33. Ратніков В. С. Історія та філософія науки. Хрестоматія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. III-IV рівнів акредитації. Вінниця: Нова Книга, 2009. 411 с.
34. Рижко Л. В. Науковий простір: філософський і науковознавчий аспекти. Київ, 2000. 301 с.
35. Самардак М. М. Філософія науки. Напрями, теми, концепції: навч. посіб. К. : Парапан, 2011. 203 с.
36. Семенюк Е. П. Філософія сучасної науки і техніки: [підручник] Л.: ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 305 с
37. Сіверс В.А. Філософія науки: навч. посіб. Київ: НАКККіМ, 2017. 144с.
38. Українська культура в європейському контексті /ред. Ю. П. Богуцький. Київ : Знання, 2007. 680 с.
39. Філософія: світ людини: курс лекцій: навч. посібник для студ. ВНЗ / В. Г. Табачковський та ін. Київ : Либідь, 2003. 432 с.
40. Філософія науки: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл./ Л. В. Фірсова [і ін.]; Х.: ППВ "Нове слово", 2003. 335 с.
41. Філософія науки та інноваційного розвитку/ за наук. ред. проф. Л.А. Чекаля. К.: Ніжин, 2011. 327 с.
42. Філософія науки: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. В. Афанасьєва. Мелітополь: Люкс, 2011. 207 с.
43. Хейлз Кетрін Н. Як ми стали пост людством: Віртуальні тіла в кібернетиці, літературі та інформатиці / пер. с англ. Є. Марічева. Київ : Ніка-Центр, 2002. 430 с.
44. Чаус А. Д. Трансформації особистості в культурі постмодерну. *Культура в сучасних трансформаційних процесах: монографія* /відп. ред. М. М. Бровко; НМА України імені П. І. Чайковського. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2011. С. 157–186.
45. Чміль Г. Граничні підстави пошуку духовності сучасною людиною *Концепт культури: теоретико-методологічні та прикладні аспекти: зб. наук. праць* /наук. ред. Ю. П. Богуцький. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2011. С. 109–125.
46. Чуйко В. Л. Рефлексія основоположень методологій філософії науки: Монографія. К.: КНУШ, 2000. 252 с.

47. Шевченко В. І. Концепції пізнання в українській філософії: Курс лекцій для вищих навчальних закладів. К., 1996. 290 с.

48. Штанько В. І. Філософія і методологія науки: навч. посіб. для магістрантів та аспірантів вищ. навч. закл. Х.: ХНУРЕ, 2002. 298 с.

Додаткова

1. Jameson F. A Singular Modernity: Essay on the Ontology of the Present. London; New York : Verso, 2002. P. 139–211.

2. Sermijn J., Devlieger P., Loots G. The Narrative Construction of the Self. Selfhood as a Rhizomatic Story. *Qualitative Inquiry*. 2008. Vol. 14. № 4. P. 632–650

ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

<http://lib.onu.edu.ua/> Наукова бібліотека ОНУ імені І. І. Мечникова

<http://www.nbu.gov.ua/> Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

<http://www.library.univ.kiev.ua/> Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка

<http://www.filosof.com.ua/> Інститут філософії імені Г.С.Сковороди НАН України

<http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html> Найвидатніші філософи світу та України

<http://www.ognb.odessa.ua/> Одеська національна наукова бібліотека

<http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/index.html> Електронна бібліотека кафедри філософії та методології науки філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

http://kultura.ho.ua/books_ku.htm – Культурологічна бібліотека

<http://pidruchniki.ws/kulturologiya/HYPERLINK> - Культурологія. Навчальні матеріали онлайн.

<http://www.info-library.com.ua/books.html> - Історичний архів

<http://izbornyk.org.ua/> – бібліотека текстів з історії української культури, першоджерела з історії української літератури та мови, історії України.

<http://elib.nplu.org/> – бібліотека «Культура України».

<http://plato.stanford.edu/> Філософська енциклопедія Станфордського університету. (Англійською мовою).

ДОДАТОК

Перевір себе: короткий тест

1. Назвіть автора ідеї розуміння як живого діалогу між реально існуючими людьми: автором і тим, хто слухає (читає):

- а) В. Дільтей в) Ф. Шляйєрмахер
- б) Г. Гадамер г) М. Гайдеггер

2. Визначення якого терміну наведено: «це емпірично і теоретично обґрунтовані припущення щодо майбутнього стану явищ світу, суспільства і духовних процесів, які ми не знаємо, але які можна виявити»

- а) наукове передбачення в) аналогія
- б) прогноз г) традукція

3. Якого виду герменевтики не існує?

- а) психологічної в) біблійної екзегетики
- б) філологічної г) юридичної

4. Які види інтерпретації тексту існують на думку Ф. Шляйєрмахера?

- а) граматичний і філософський в) граматичний і психологічний
- б) граматичний і соціальний г) граматичний і політичний

5. Визначення якого терміну наведено: «це суб'єктивний акт прийняття чогось як істинного, без доведення істинності того, чи існує це явище»

- а) абсолют в) передбачення
- б) уява г) віра

6. Який метод не належить до загальнонаукових теоретичних методів пізнання:

- а) дедукція в) абстрагування
- б) індукція г) спостереження

7. Якого виду спостереження не існує:

- а) наукове в) науково-повсякденне
- б) повсякденне

8. Який з методів не належить до загальнонаукових емпіричних методів пізнання:

- а) індукція
- б) вимірювання
- в) спостереження
- г) експеримент

9. Якого виду експерименту не існує:

- а) мисленевий
- б) філософський
- в) психологічний
- г) соціальний

10. Хто з провідних філософів вважав, що розвиток культури на основі трьох епістем західного мислення, що засновані на співвідношенні слів та речей:

- а) Г. Рікерт
- б) М. Фуко
- в) Р. Дж. Коллінгвуда
- г) К. Леві-Строссом

Навчальне видання

МЕТОДОЛОГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Методичні вказівки з обов'язкового курсу
для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої
освіти спеціальності 034 «Культурологія»

Укладач:

Готинян-Журавльова Віталія Віталіївна

Затверджено авт. 22.03.2024. Зам. № 25/34.

Видавець і виготовлювач:

Назарчук С. Л.

65009, Одеса, Фонтанська дорога, 10.

Тел.: 050 905 23 77. Е-mail: selen_odessa@ukr.net

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7024 від 23.12.2019